

ISSN 2311–9306

ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ECONOMICS STUDIES

1 (27) – 2020

Львів
2020

ЗМІСТ

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА Бандурко В.В., Клименко С.О., Шаповалова А.А.....	9
ПОТЕЧНЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ Батракова Т.І., Діброва В.О.....	12
АНАЛІЗ СТАНУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ У РАМКАХ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ АПК-2020 Батракова Т.І., Кармазіна В.С.....	16
КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ В УКРАЇНІ Батракова Т.І., Кулакова К.В.....	22
РОЗВИТОК ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ Бестужева С.В., Бунчикова Т.С.....	27
ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ Бовкун О.А., Барвінок М.В.....	35
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНДИКАТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА Бондаренко П.В., Клименко С.О., Шаповалова А.А.....	39
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ІННОВАЦІЇ РИНКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ Борисенко О.С., Ковтун К.Ю.....	42
НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ ТА ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА КОМУНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ Борович О.В.....	46
ПОСТУЛАТИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ Брадул О.М., Шепелюк В.А.....	52
АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МЕТОДИК ДІАГНОСТИКИ КРИЗОВОГО СТАНУ ТА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА Бугай В.З., Зублевська Я.Ю.....	56
ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ Буйноза А.Р.....	60
РОЛЬ ТА ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ Буркальова О.А., Батракова Т.І.....	63
ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ВИТРАТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ Верига Ю.А., Падусенко В.В., Стародуб К.О.....	66
ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ Верига Ю.А., Калайда Л.О.....	70
СУТЬ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ Глушач Ю.С., Матюшко М.М.....	74
АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА БЮДЖЕТУВАННЯ І КОНТРОЛІНГУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ЇХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ Долбнєва Д.В.....	78
ТЕОРИТИЧНЕ ПІДГРУНТТЯ ФОРМУВАННЯ ФЕНОМЕНУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ Заяць О.І.....	82
ОЦІНКА ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРІВ, ЯКІ НА НЕЇ ВПЛИВАЮТЬ Калюжний С.Б., Колупаєва І.В.....	87

УДК 339.743.053

РОЗВИТОК ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

DEVELOPMENT OF UKRAINE'S CURRENCY POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION: METHODOLOGICAL ASPECT

Бестужева С.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Bestuzheva S.V.

Ph.D. in Economics
Simon Kuznets Kharkov National University of Economics

Бунчикова Т.С.

студентка факультету міжнародних економічних відносин
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

Bunchikova T.S.

Student of the Faculty of International Economic Relations
Simon Kuznets Kharkov National University of Economics

У статті обґрунтовано, що валютно-курсова політика як форма реалізації поточної валютної політики відіграє важливу роль у функціонуванні економіки будь-якої країни. Валютна політика може як сприяти, так і гальмувати економічне зростання. Вона впливає на такі сфери, як: переоцінка активів банків, боргова політика, інфляція, виведення капіталу через фіксацію прибутків і, врешті-решт, позначається на динаміці обсягів реального ВВП, заощаджень, наявності й вартості кредиту для підприємств. В статті проведено аналіз валютно-курсової політики Національного банку України за 2005-2019 роки, за результатами якого визначено основні переваги та недоліки її реалізації. Для обґрунтування заходів щодо удосконалення валютної політики України виокремлено фактори, що впливають на формування валютного курсу, як наслідок, валютно-курсової політики держави та здійснено економіко-математичне моделювання оцінки впливу факторів на валютний курс гривні з використанням методу кореляційно-регресійного аналізу. За результатами проведеного аналізу обчислено прогноз значення курсу національної валюти до долару. Розроблено рекомендації щодо регулювання та стабілізації валютно-курсової політики України у перспективі. Доведено, що Україні потрібно провести радикальні соціально-економічні зміни, які стануть основою для забезпечення гнучкості обмінного курсу, зниження інфляції та підвищення конкурентоспроможності українських товарів.

Ключові слова: валюта, валютний курс, валютна політика, регулювання, розвиток, євроінтеграція, моделювання, фактор, економічне зростання.

В статье обосновано, что валютно-курсовая политика как форма реализации текущей валютной политики играет важную роль в функционировании экономики любой страны. Валютная политика может как способствовать, так и тормозить экономический рост. Она влияет на такие сферы, как: переоценка активов банков, долговая политика, инфляция, вывод капитала через фиксацию прибыли и, в конце концов, сказывается на динамике объемов реального ВВП, сбережений, наличия и стоимости кредита для предприятий. по результатам которого определены основные преимущества и недостатки ее реализации. В статье проведен анализ валютно-курсовой политики Национального банка Украины по 2005-2019 годы. Для обоснования мероприятий по совершенствованию валютной политики Украины выделены факторы, влияющие на формирование валютного курса, как следствие, валютно-курсовой политики государства и осуществлено экономико-математическое моделирование оценки влияния факторов на валютный курс гривны с использованием метода корреляционно-регрессионного анализа. По результатам проведенного анализа вычислено прогноз значения курса национальной валюты к доллару. Разработаны рекомендации по регулированию и стабилизации валютно-курсовой политики Украины в перспективе. Доказано, что Украине нужно провести радикальные социально-экономические изменения, которые станут основой для обеспечения гибкости обменного курса, снижения инфляции и повышение конкурентоспособности украинских товаров.

Ключевые слова: валюта, валютный курс, валютная политика, регулирование, развитие, евроинтеграция, моделирование, фактор, экономический рост.

The article substantiates that the exchange rate policy as a form of implementation of the current currency policy plays an important role in the functioning of the economy of any country. Monetary policy can both promote and hinder economic growth. It affects such areas as: revaluation of bank assets, debt policy, inflation, capital withdrawal through profit-taking, and, in the end, affect the dynamics of real GDP, savings, and the availability and cost of credit for businesses. The article analyzes the exchange rate policy of the National Bank of Ukraine for 2005-2019, based on the results of which the main advantages and disadvantages of its implementation are determined. To justify measures to improve the currency policy of Ukraine, the factors that influence the formation of the exchange rate, as a consequence, the currency and exchange rate policy of the state and economic and mathematical modeling of the impact of factors on the exchange rate of the hryvnia using the method of correlation and regression analysis was carried out. Based on the results of the analysis, the forecast value of the national currency against the dollar was calculated. Recommendations for regulating and stabilizing the exchange rate policy of Ukraine in the future have been developed. It is proved that Ukraine needs to make radical socio-economic changes that will become the basis for ensuring exchange rate flexibility, reducing inflation and improving the competitiveness of Ukrainian goods.

Keywords: currency, exchange rate, currency policy, regulation, development, European integration, modelling, factor, economic growth.

Постановка проблеми. На тлі глобалізації світової економіки, розширення зовнішньоторговельних відносин перед країнами постало питання створення єдиної міждержавної валютної одиниці або надання таких повноважень грошовій одиниці одній з країн світу. Історично склалось, що такою одиницею став американський долар, що було закріплено Конференцією Об'єднаних Націй з монетарних та фінансових питань в 1944 р. Наростання обсягів міжнародної торгівлі, об'єднання європейських держав в Європейський Союз, зміцнення конкурентоспроможності китайської економіки певною мірою викликають зміни у валютній політиці держави та розробки механізмів стабілізації внутрішньої грошової одиниці держави в умовах полівалютності міжнародних економічних відносин. Тому кожна держава, враховуючи важливість міжнародних валютних відносин у світогосподарських зв'язках, проводить валютну політику, яка є складовою частиною її економічної політики в цілому. Ця політика визначає підготовку, прийняття, реалізацію рішень з валютних проблем. Вона відіграє подвійну роль: як засіб координації міждержавних дій з метою спільних пошуків шляхів виходу з кризових ситуацій, послаблення протиріч, створення сприятливих умов для міжнародних економічних відносин, і як один із засобів посилення позицій країни в боротьбі за ринки збуту, джерела енергії і сировини і т. д.

Україна порівняно з іншими країнами має загальні і характерні для неї особливості у здійсненні фінансово-валютної політики, розвитку валютного ринку (сфера економічних відносин з операцій купівлі-продажу іноземних валют і платіжних документів в іноземних валютах). Рівень розвитку валютного ринку залежить від стабільності економічної системи країни, ступеню конвертованості валюти, рівня державних валютних обмежень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Валютно-курсова політика почала активно вивчатися в 90-х роках ХХ ст., і такі вчені як Галь В., Михайличенко С., Рожкова С., Узлюк Т., Філіпенко А., Ющенко В. та інші висвітлили цю тему у своїх працях. Однак дана тема потребує подальшого розвитку, і проблема вдосконалення валютної політики все ще залишається дискусійною.

Мета дослідження. Розробка рекомендацій щодо удосконалення валютної політики України в контексті євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Валютні відносини на внутрішньому та міжнародному рівні не можливі без розробки механізмів та інструментів для здійснення процесів їх регуляції. В умовах розвитку ринкових відносин, створення умов для ефективної зовнішньоекономічної діяльності, розробок та удосконалення національної валютної системи постало завдання проведення валютної політики, а в подальшому її вдосконалення.

На думку акторів, валютна політика є невід'ємною складовою державної економічної політики, має бути тісно пов'язана з нею. Вплив держави на всю систему валютних відносин і становить основний зміст валютної політики.

Після розпаду СРСР та економічних перетворень валютний ринок України був некерованим. Безпосереднє створення власної валютної системи в Україні почало реалізовуватися після проголошення її незалежності та випуском у готівковий обіг з 10 січня 1992 р. тимчасово перехідної валюти – купону, а з 12 листопада 1992 р. запроваджувався у безготівкову сферу купоно-карбованець. Були прийняті Закони України та Постанови Кабінету Міністрів, які створили правове підґрунтя національної валютної політики. Основні законодавчі акти були прийняті в 1992–1994 рр. Згідно з Декретом офіційний курс українського карбованця встановлювався Національним банком України за результатами торгів на міжбанківському валютному ринку України. Комерційні банки могли встановлювати власні курси з відхиленням від офіційного курсу у межах $\pm 2,5\%$. Це був один із шляхів встановлення ринкового (плаваючого) курсу українського карбованця по відношенню до іноземних валют. В той же час лібералізації валютного ринку перешкоджали: недостатність золотовалютних резервів, високий рівень інфляції, дефіцит платіжного балансу, низький рівень розвитку зовнішньоекономічного потенціалу країни на фоні занепаду промисловості. Дані фактори порушили рівновагу на валютному ринку та сприяли суттєвому підвищенню попиту на валюту, що зумовило падіння курсу національної валюти, проявом якого

стала найбільша за період незалежності України девальвація – 2082% та нестримне підвищення рівня інфляції, що у 1993 р. було близько 10000%.

З метою стабілізації економічної ситуації в країні 12 серпня 1993 р. Національний банк України згідно з рішенням уряду запровадив фіксований курс українського карбованця щодо долара США, німецької марки та російського рубля. Курс було встановлено спочатку на рівні – 5970 крб./дол., пізніше – 12610 крб./долар. 2 листопада 1993 р. згідно з Указом Президента «Про додаткові заходи щодо вдосконалення системи валютного регулювання» № 502 [2] були припинені валютні торги на Українській міжбанківській валютній біржі, і валютний ринок фактично перестав функціонувати.

25 листопада 1993 р. Законом України «Про внесення змін до декретів Кабінету Міністрів України про валютне регулювання» № 3651–ХІІ [3] було визначено, що обмінний курс карбованця встановлює Національний Банк України за погодженням з Кабінетом Міністрів України, а також встановлення курсу регламентувалося жорсткими умовами щодо використання валютної виручки. Фіксація валютного курсу призвела до дефіциту платіжного балансу, збільшення обсягів відпливу капіталу за кордон, формування чорного валютного ринку та зростання обсягів спекулятивних операцій, обмеження валютних надходжень на внутрішньому валютному ринку країни, збільшення частки бартерних операцій у загальному обсязі експортно-імпортних угод. Значне зростання кількості збиткових підприємств до 50% від загальної кількості, зростання тіньового сектору, який становив близько 60%, падіння ВВП – в таких умовах основною формою реалізації валютно-курсової політики в Україні стало «обмежене плавання», яке запроваджувалося спільними нормативними актами Кабінету Міністрів і Національного банку України шляхом встановлення валютних коридорів. В цей час відбулося створення законодавчої бази регулювання валютного ринку, проведення грошової реформи і введення в обіг національної валюти України – гривні в 1996 р., розвиток ринкових відносин, проведення політики «валютних коридорів», що могло призвести до вичерпання золотовалютних резервів Національного банку України. Протягом 2000–2005 рр. номінальний обмінний курс

гривні до долара був практично незмінним. Дії Національного банку України на валютному ринку в 2000–2005 рр. виправдали себе: поповнення грошовою масою економіки України не приводило до відчутного інфляційного росту, що пояснювалося швидким економічним зростанням галузей народного господарства. Інтервенції Національного банку України на валютному ринку стали досить надійним емісійним джерелом. В цей період юридичні та фізичні особи почали активно відкривати в банках гривневі та валютні депозитні рахунки. Світова криза 2008–2009 рр. позначилася на національній валютній політиці України, оскільки вартість долара в національній валюті зросла на 54,3% від вартості 2007 р. і в 2009 р. становила 7,79 грн./дол. [4]. Курс національної валюти до долара до 2013 р. включно залишався майже незмінним і за різними даними в середньому не перевищував 8,0–8,3 грн./дол. США [6].

Динаміку офіційного курсу гривні до долара за 2005–2018 рр. наведено на рис. 1.

Коливання курсу національної валюти по відношенню до іноземної валюти було обумовлено політикою Національного банку України шляхом інтервенцій на міжбанківському валютному ринку, накопиченням золотовалютних резервів та своєчасним виконанням зовнішніх боргових зобов'язань держави. Важливим фактором стабільності став розвиток ринкової економіки, малого та середнього бізнесу. Основним інструментом валютної політики залишалися інтервенції Національного банку України на міжбанківському валютному ринку, що призвело до зменшення золотовалютних резервів, але не викликало значного падіння економіки, що відображалось рівнем ВВП, рівнем інфляції. В цей час економічні інструменти валютної політики переважали над адміністративними.

З жовтня 2008 р. надходження іноземної валюти скоротилися та став досить складним доступ до зовнішніх запозичень, як наслідок, дефіцит іноземної валюти на МВРУ та необхідність активного проведення Національним банком валютних інтервенцій. За IV квартал 2008 року було продано іноземної валюти на загальну суму майже 10,3 млрд. дол. США (95% за весь 2008 рік). Як наслідок – рівень міжнародних золотовалютних резервів на кінець 2008 року становив 31543,29 млн. дол. США, а на

Рис. 1. Динаміка офіційного курсу гривні по відношенню до долара за 2005–2018 рр.

кінець 2009 року – 26505,1 млн. дол. США, зменшившись за рік на 5038,19 млн. дол. США або на 16% [6] (рис. 2).

У лютому 2009 року Національний банк ініціював регулярне проведення цільових валютних аукціонів із продажу іноземної валюти для забезпечення потреб населення щодо погашення кредитних зобов'язань перед уповноваженими банками, що сприяло зниженню попиту на іноземну валюту.

Проведення Національним банком України дисконтної політики є одним зі складових валютної політики. Динаміку облікової ставки з 01.01.2008 р. по сьогодні наведено на рис. 3.

Починаючи з 30.04.2008 р. облікова ставка з 12% поступово знижувалася до позначки 6,5% станом на 13.08.2013 р. Однак з 15.04.2014 р. Національний банк України встановив її на рівні 9,5%, і в період до 04.03.2015 року вона нестримно зростала. Найбільшого свого значення облікова ставка набула

з 04.03.2015 р.– 30%. Це найвище значення за наведений період. Така ситуація пояснюється соціально-економічними подіями, які призвели до впровадження таких заходів Національним банком. Підвищення облікової ставки повинно було зменшити обсяг грошової маси в обігу, врегулювати рівень цін та частково стабілізувати ситуацію в країні. У період з 28.08.2015 р. до 14.09.2017 р., як видно з рис. 2.3, розпочався поступовий «відхід» від політики «дорогих грошей» внаслідок поетапного зменшення офіційної облікової ставки і зниження її на кінець даного періоду до значення 12,5%. На даний момент з 26.04.2019 р. облікова ставка Національного банку України встановлена на рівні 17,5% [4].

Початок 2014 року ознаменувався рядом політико-економічних змін, які значною мірою вплинули на формування валютної політики Національного банку України. Значно погіршилась прогнозованість політичного і економічного розвитку держави, що

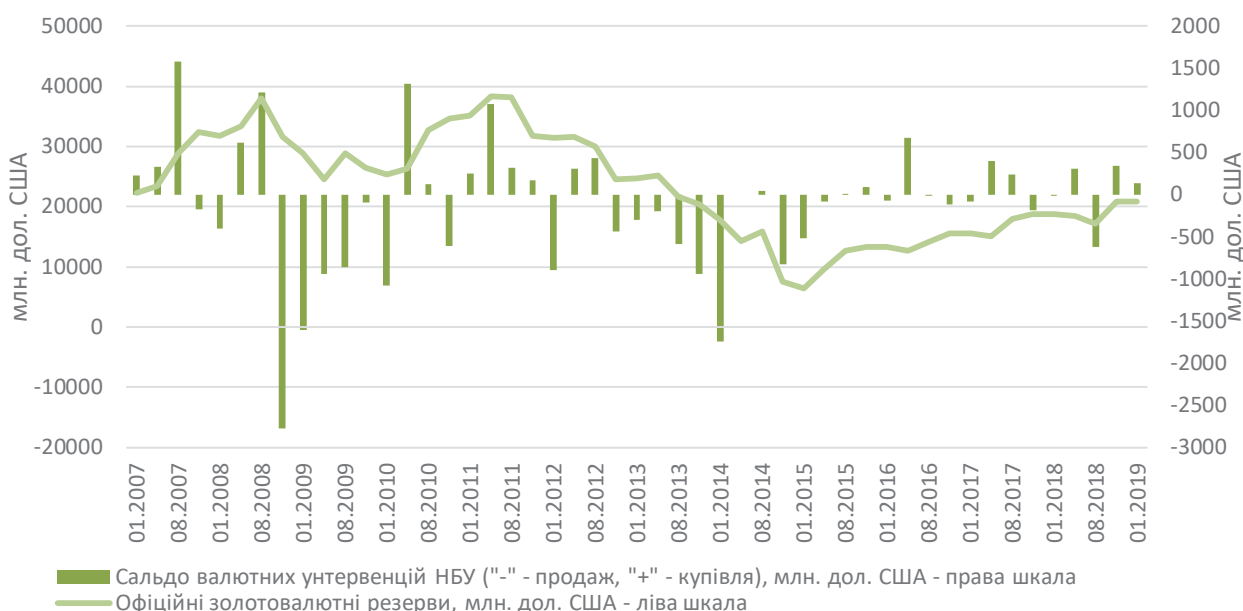

Рис. 2. Динаміка сальдо валютних інтервенцій НБУ та офіційних золотовалютних резервів України за період 2007–2019 рр.

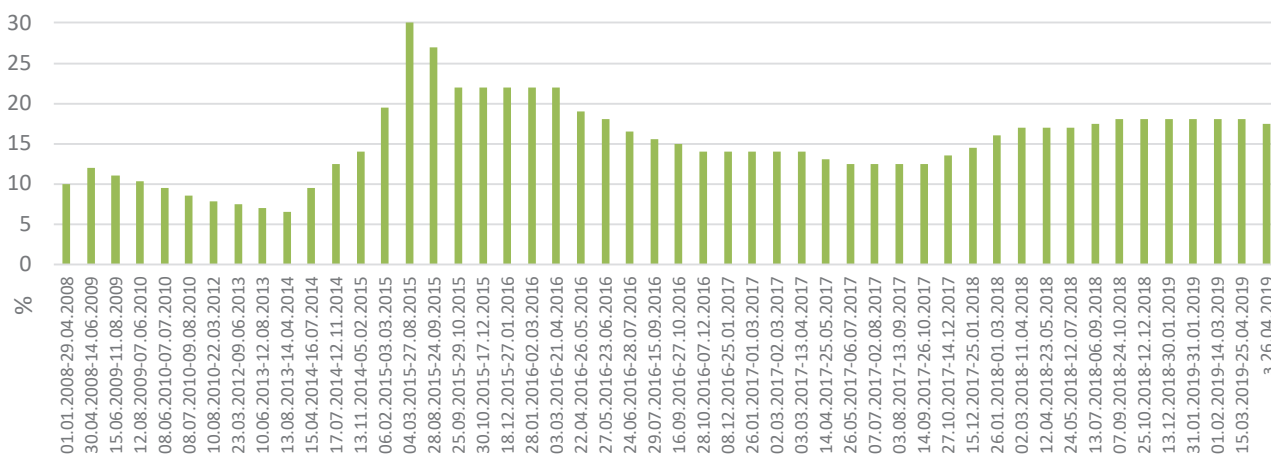

Рис. 3. Динаміка офіційної облікової ставки Національного банку України з 01.01.2008 по 26.04.2019 р.

відобразилось на обсягах інвестицій, різким підвищенням валютного курсу. Прямі іноземні інвестиції в Україну (акціонерний капітал) станом на 01.01.2016 р. (32122,5 млн. дол. США) скоротилися в порівнянні з початком 2014 р. (53704,0 млн. дол. США) в 1,7 рази (станом на 01.01.2019 р. прямі іноземні інвестиції склали 32291,9 млн. дол. США) [5]. Курс національної валюти зріс майже до 12 грн./дол. в 2014 р., в 2016 р. до 26 грн./дол. США, в 2019 р. – до 27 грн./дол (рис. 1) [6]. З 2014 року по теперішній час гривня знецінилась по відношенню до американського долару більше ніж в три рази (девальвація гривні).

Як і в перші роки становлення незалежності держави Національний банк України повертається до політики адміністративного контролю на валютному ринку. Основні заходи Національного банку України були спрямовані на стабілізацію валютного курсу, зменшення відтоку іноземної валюти з України. В Постанові Правління НБУ від 06.02.2014 р. № 49 «Про заходи щодо діяльності банків та проведення валютних операцій» було встановлено ряд обмежень щодо купівлі-продажу іноземної валюти на міжбанківському ринку, продаж валюти фізичним особам. В березні 2014 р. Постанова втратила чинність. В подальшому було прийнято ще декілька постанов, які мали обмежений термін дії.

У 2016 році валютні обмеження закріпила Постанова Правління НБУ від 13.12.2016 р. № 410 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України». В умовах різкого спаду економіки, наростання інфляції постала необхідність розробки заходів, спрямованих на стабілізацію валютного ринку України, досягнення цінової стабілізації, накопичення міжнародних резервів. Відповідні заходи були затверджені Рішенням Правління Національного банку України від 06.09.2016 р. № 261-рш «Про затвердження Стратегії валютних інтервенцій Національного банку України на 2016–2020 роки». В державі представлено переважання адміністративних методів управління валютним ринком над економічними. Валютні інтервенції, які здійснює Національний банк України, не можуть бути ефективним інструментом валютної політики

в періоди валютних криз і нестабільної фінансової ситуації в країні [7, с. 84].

Як видно з рис. 4, у червні 2014 року обсяг безготівкових операцій (13833,5 млн. дол. США) різко скоротився в порівнянні з січнем 2014 року (89702,8 млн. дол. США) більше, ніж в 6 разів [6].

І в подальшому обсяг безготівкових операцій залишався приблизно на одному рівні. Щодо готівкових операцій, то найбільший їх обсяг був у грудні 2013 року і склав 3515,8 млн. дол. США. Відносна стабільність даного показника прослідковувалася з червня 2014 року по січень 2017 року, після чого у червні 2017 року обсяг готівкових операцій поступово став збільшуватися.

Суттєве знецінення валютного курсу гривні відносно долара США (офіційний курс грн./дол. США знизився за 2014 р. – на 93,5%, за 2015 рік – на 52,2%) на фоні стрімкого зростання споживчої інфляції (до 60,9% річних у квітні 2015 р.) зумовили необхідність підвищення офіційної облікової ставки з метою збереження внутрішньої вартості гривні, що зрештою призвело до значного скорочення кредитування реального сектора економіки (рис. 3).

Використовуваний протягом 2014–2016 рр. комплекс антикризових валютних обмежень був більш «жорсткішим» та тривалішим порівняно з обмеженнями, застосовуваними наприкінці 2008 р. Відбувалася емісія значних обсягів коштів через канали рефінансування і купівлі Національним банком облігацій внутрішньої державної позики, що посилювало девальваційний тиск на курс гривні та сприяло накопиченню інфляційних ризиків.

З метою забезпечення єдиної державної політики у сфері валютних операцій та вільного здійснення валютних операцій на території України Верховною Радою України було прийнято Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції». Цей Закон визначає правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій і уповноважених установ та встановлює відповідальність за порушення ними валютного законодавства.

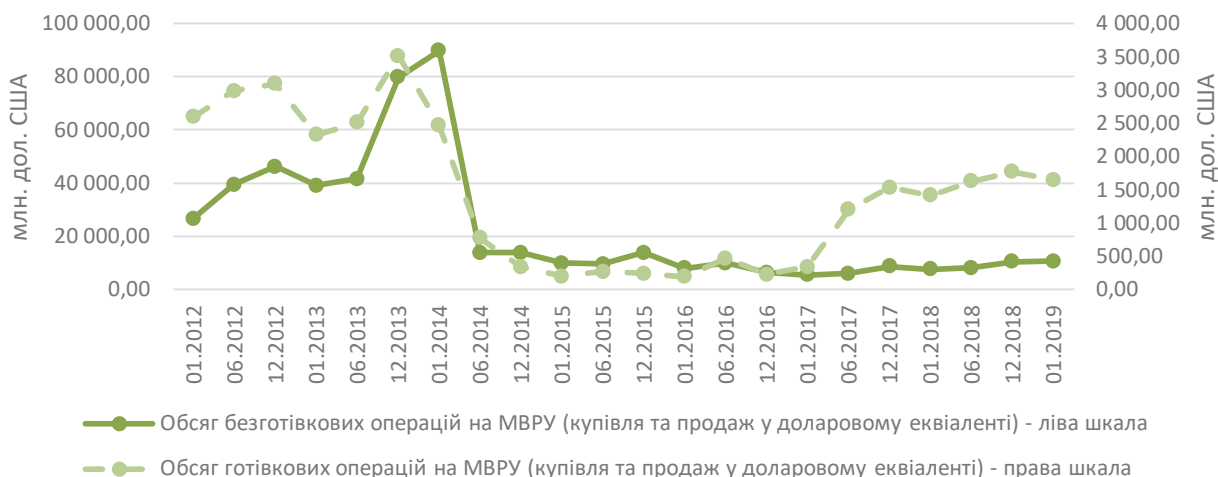

Рис. 4. Обсяг безготівкових та готівкових операцій на МВРУ у доларовому еквіваленті, 2012–2019 рр.

Про недостатню ефективність сформованого в Україні механізму валютного регулювання свідчить стале перевищення попиту населення на готівкову іноземну валюту над її пропозицією, спричинене низьким рівнем довіри до національної валюти та фінансової системи, ілюструючи втрачання гривнею функцій нагромадження та міри вартості. Вказане свідчить про значний рівень доларизації та тінізації вітчизняної економіки, недостатню розвиненість фінансової системи та суттєву недовіру до неї з боку економічних агентів, що зумовлює недостатню ефективність формування та розвитку механізму валютного регулювання та свідчить про зниження продуктивності фінансового ринку загалом.

Розгляд валютної політики України за часів її незалежності показав, що основною метою цих заходів є стабілізація валютного курсу, накопичення золотовалютних резервів держави, ревальвація національної валюти. За розглянутий період Національний банк України фактично застосовував всі види режимів обмінних курсів: плаваючий, фіксований і керований плаваючий.

Для розробки дієвих заходів з удосконалення сучасної валютної політики України в контексті євроінтеграційного спрямування її економіки авторами розроблено економіко-математичну модель оцінки впливу факторів на валютний курс гривні з використанням методу кореляційно-регресійного аналізу. На основі опрацьованих джерел для створення моделі було обрано такі фактори впливу на валютний курс (\hat{y}): сальдо торговельного балансу України (x_1); обсяг ВВП (x_2); динаміка грошової маси (x_3); обсяг прямих іноземних інвестицій (x_4); обсяг інших інвестицій (x_5); обсяг резервних активів (x_6).

Ці фактори певною мірою впливають на формування курсу національної валюти до долара, тому в даній моделі можна визначити ступінь впливу кожного із факторів на встановлення курсу гривні до долара. Врахування цих факторів дозволяє прогнозувати та чітко розуміти, яку валютно-курсову політику необхідно провести, які інструменти валютної політики необхідно обрати, який режим курсоутворення буде найоптимальнішим та найбільш підходящим для даної ситуації. Зрозуміло, що дана модель не може врахувати такі фактори як кризові явища в економіці, політична нестабільність, психологічні фактори, форс-мажорні обставини тощо. Це певною мірою змінює об'єктивний стан подій на ринку.

Для визначення впливу конкретних факторів на формування курсу національної валюти було проведено кореляційно-регресійний аналіз. За даними дослідження було з'ясовано, що в даній економічній моделі всі фактори є вагомими факторами впливу на встановлення курсу гривні до долара.

За допомогою статистичного пакету Statgraphics обчислено рівняння, яке має вигляд:

$$\hat{y} = 230363 - 0,00110085x_1 - 0,000282144x_2 - 0,0000211593x_3 + 0,00061213x_4 + 0,000271649x_5 + 0,000307877x_6. \quad (1)$$

Коефіцієнти при незалежних змінних показують, що курс національної валюти по відношенню до долара зменшиться на 0,00110085 грн. за умови збільшення сальдо торговельного балансу на 1 млн. дол.; зменшиться на 0,000282144 грн. за збільшення обсягу ВВП на 1 млн. дол.; зменшиться на 0,0000211593 грн. за умови збільшення грошової маси на 1 млн. грн.; збільшиться на 0,00061213 грн. за умови збільшення прямих інвестицій на 1 млн. дол.; збільшиться на 0,000271649 грн. за умови збільшення інших інвестицій на 1 млн. дол.; збільшиться на 0,000307877 грн. за умови збільшення розміру резервних активів на 1 млн. дол.

Коефіцієнт детермінації вказує на те, що модель, пояснює 98,3% змінності результату (курсу національної валюти до долара). Інші приблизно 1,7% змінності результату пояснюються факторами, які не включено в модель (рис. 5).

За допомогою статистичного критерію Фішера модель перевіряється на можливість її використання для описання соціально-економічних явищ та доцільність включення факторів в модель. Так як отримане значення критерію Фішера дорівнює 125,92 і більше табличного (табличний критерій Фішера – 3,87), то дану модель можна використовувати для описання соціально-економічних явищ. Також частинні розраховані критерії Фішера показали, що дані фактори можна включати в модель.

Стандартна помилка оцінки показує, чи якісною є модель (повинна бути менше 10%). В даній моделі стандартне відхилення залишків дорівнює 1,13649. Тому модель є якісною, і її можна використовувати для побудови прогнозу для нових спостережень. Середня абсолютна помилка (MAE) 0,56742 є середньою величиною залишків. В даному випадку кореляція між факторами відсутня (значення в межах до 0,5), що свідчить про відсутність мультиколінеарності.

Рис. 5. Відсоток впливу факторів на курс національної валюти

Статистичний критерій оцінки значущості коефіцієнтів регресії Стьюдента для кожного фактору такий: для першого фактору 5,41; для другого фактору 7,45; для третього фактору 15,54; для четвертого фактору 6,92; для п'ятого фактору 3,18; для шостого фактору 5,33. Цей критерій показує, які із факторів є значущими в даній моделі, та такі, які не має потреби включати в модель. Дані значення більші, ніж табличне значення критерію Стьюдента (2,14), що говорить про значущість цих факторів для моделі.

Статистика Дарбіна-Уотсона дозволяє характеризувати модель з точки зору можливості побудови прогнозу. Так як коефіцієнт Дарбіна-Уотсона дорівнює 1,50281 і потрапляє в зону невизначеності, то говорити зі стовідсотковою впевненістю про прогнозне значення курсу національної валюти неможливо. Та все ж таки якщо зробити прогноз курсу національної валюти до долара на наступні 4 роки, то крива росту курсу гривні буде мати вигляд, представлений на рис. 6.

Прогнозне значення курсу, прогнозне найнижче значення курсу та прогнозне найвище значення курсу наведені в табл. 1.

Таким чином можна побачити, що прогнозне значення середнього курсу національної валюти до долара в наступні 4 роки буде зростати і з ймовірністю 95% матиме такі значення: у 2019 році – 27,20 грн./дол. США; у 2020 році – 29,01 грн./дол. США, у 2021 році – 30,82 грн./дол. США; у 2022 році – 32,62 грн./дол. США.

Детальний аналіз проведення валютної політики Національним банком України дозволив прослідкувати та виявити певні закономірності та чинники функціонування механізму валютного регулювання. Валютна політика об'єднує в собі дисконтну, девізну, валютно-курсову, міжнародну кредитну політики та управління золотовалютними резервами (рис. 7).

Кожна з політик підпадає під вплив багатьох факторів, що визначають подальшу стратегію їх розвитку. Зосередивши увагу на валютно-курсовій політиці та курсу національної валюти (гривні) до іноземної (долару) як на одному із основних об'єктів впливу валютної політики, було розроблено рекомендації щодо вдосконалення даної політики. Високий рівень відкритості національної економіки та прискорення темпів світової фінансової глобалізації зумовлюють необхідність формування сучасних підходів до функціонування механізму валютного регулювання.

Аналіз впливу факторів, їх характер на наслідки впливу на валютно-курсову політику і створені рекомендації наведено в табл. 2.

Висновки. Для забезпечення стабілізації ситуації на валютному ринку доцільно зосередитися на таких напрямках:

- розвивати фінансовий ринок та якісні інструменти для заощаджень;
- створювати інституційно-правове середовище, яке б забезпечувало приплив іноземного капіталу;
- розв'язувати проблему подолання значного дефіциту державного бюджету і платіжного балансу;
- створювати належні умови для функціонування альтернативних каналів грошової трансмісії;
- унеможливити неконтрольоване використання кредитів рефінансування на валютному ринку;
- розробити механізми залучення довгострокових гривневих ресурсів;
- забезпечити достатній обсяг золотовалютних резервів та здійснювати пошук нестандартних джерел їх наповнення.

Таким чином, валютна політика Національного банку України повинна бути спрямована на розроблення й упровадження комплексу заходів щодо повернення довіри до національної валюти,

Рис. 6. Крива росту курсу національної валюти до долара та її довірчий інтервал

Таблиця 1

Прогнозні значення курсу національної валюти на наступні чотири періоди та інтервали, в яких вони знаходитимуться

Рік	Прогнозне значення курсу гривні до долара, грн./дол.	Прогнозне найнижче значення курсу гривні до долара, грн./дол.	Прогнозне найвище значення курсу гривні до долара, грн./дол.
2019	27,20	18,12	36,28
2020	29,01	19,85	38,16
2021	30,82	21,59	40,04
2022	32,62	23,32	41,93

Рис. 7. Аналіз валютної політики в Україні та її форм реалізації

Таблиця 2

Аналіз впливу факторів на валютно-курсову політику України

Фактор впливу	Характер впливу	Наслідки впливу	Рекомендації
Сальдо торговельного балансу	Обернено-пропорційний	Позитивні	Збільшення обсягів експорту продукції Підвищення якості продукції до рівня міжнародних стандартів Переорієнтація зовнішньої торгівлі з торгівлі сировиною та ресурсами на торгівлю готовою продукцією Запровадження та розвиток інноваційних технологій на виробництві Оптимізація організації виробництва товарів сільського господарства
Сальдо прямих іноземних інвестицій	Прямо-пропорційний	Позитивні	Удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату Формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки
Обсяг ВВП	Обернено-пропорційний	Позитивні	Збільшення обсягів виробництва за рахунок впровадження інноваційних технологій на великих підприємствах Розвиток середнього і малого бізнесу, підвищення кваліфікації працівників
Обсяг грошової маси	Обернено-пропорційний	Негативні	Підкріплення відповідною кількістю товарів Встановлення приросту на основі обліку реальних змін ВВП та цільових показників інфляції Забезпечення потреб економіки в готівкових грошах з акцентом на посилення контролю за рахунками в готівково-грошовій формі між суб'єктами господарювання, підвищення ефективності їх використання Децентралізація випуску готівкових грошей в обіг Підвищення надійності та безпечності існуючої системи електронних розрахунків Підтримання високого рівня ліквідності активів комерційних банків на основі їх рефінансування Збільшення кредитної бази через подальше вдосконалення кредитних аукціонів Національного банку України Посилення контролю Національного банку України за діяльністю небанківських кредитних установ
Розмір резервних активів	Прямо-пропорційний	Позитивні	Збільшення резервів як попереджувального страхування Проведення валютних інтервенцій тільки в критичній ситуації Проведення зваженої валютної та монетарної політик щодо використання та розподілу резервних активів

лібералізації валютного ринку. Необхідними заходами впливу є комплексне застосування усіх інструментів валютної політики для досягнення

цілей у стимулюванні економічного розвитку країни, загалом, та забезпеченні стабілізації обмінного курсу гривні, зокрема.

Література:

1. Береславська О.І. Валютна політика України: теорія та практика: монографія / О.І. Береславська; Держ. податк. адмін. України [та ін.]. – Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2010. – 330 с.
2. Береславська О. Курсова стабільність і макроекономічні досягнення в Україні // Журнал «Вісник Національного банку України». – 2004. – № 2. – С. 18–23.
3. Береславська О. Під знаком девальвації // Журнал «Вісник Національного банку України». – 1999. – № 2. – С. 16–20.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua>.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: bank.gov.ua.
7. Клименко О.М. Інструменти реалізації валютної політики НБУ / О.М. Клименко // Журнал «Науковий вісник Академії муніципального управління». Серія: Економіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 80–88.
8. Власенко Є.Ю. Факторний аналіз валютного курсу в Україні / Є.Ю. Власенко, І.Г. Бритченко // Журнал «Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі». Серія: Економічні науки. – 2012. – № 2. – С. 252–256. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2012_2_55.

УДК 338

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

RESEARCH OF ECONOMIC SECURITY MECHANICAL ENGINEERING MECHANICAL ENTERPRISES

Бовкун О.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

Bovkun O.A.

*Ph.D. in Economics,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University*

Барвінок М.В.

*старший викладач
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

Barvinok M.V.

*Senior Lecturer
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University*

В статті наведена розробка науково обґрунтованих пропозицій та методичних підходів для дослідження механізму забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудування. Якщо проаналізувати соціально-економічний розвиток нашої держави за останні роки, то він характеризувався зменшенням промислового виробництва в більшості регіонів, погіршенням інноваційно-інвестиційного середовища, призупиненням інвестиційних процесів та проектів, нестійкою експортною динамікою, погіршенням ситуації на ринку праці та загальним падінням рівня доходів населення. Проаналізовано діяльність машинобудівних підприємств за обсягами реалізованої продукції та отриманими фінансовими результатами. Аналіз здійснених розрахунків, наведених показує, що значення показника поточної ліквідності є наближеним до мінімально необхідного нормативного значення.

Ключові слова: економічна безпека, механізм забезпечення, економічна захищеність, зовнішні загрози, внутрішні загрози, рівень економічної безпеки.